

DE AVIFAUNA VAN WEST-NEDERLAND EN HET ATLAS-PROJECT

Het doel van dit artikel is tweeledig: ten eerste het verschil aangeven tussen de beide projekten en ten tweede het weergeven van de stand van zaken momenteel. (Hierbij een oproep tot intensivering van meer gecoördineerd onderzoek in Haarlem e.o. nu mogelijk gemaakt door deelname aan voornoemde projekten.)

AVIFAUNA VAN WEST-NEDERLAND

In mei 1972 hebben enkele vogelaars in de provincie Zuid-Holland plannen gemaakt die zouden moeten leiden tot de realisatie van een avifauna van de provincie Zuid-Holland. De eerste stap was het beleggen van een vergadering op 6 juni. Op deze vergadering waren aanwezig: vertegenwoordigers van alle vogelwerkgroepen in Zuid-Holland, vertegenwoordigers v.d. jeugdbonden, v.d. vogelwachten, v. diverse instellingen en verenigingen en van Staatsbosbeheer. Omdat het zuidelijke deel v.d. A.W. duinen in Zuid-Holland ligt was ook de V.G.W. AW duinen aangeschreven. Deze V.W.G. vond T.M. van Spanje bereid om zich voorlopig hiervoor in te zetten. Op deze vergadering werd gesproken over de mogelijkheden, het te vormen bestuur, het vastleggen van gegevens e.d. De tweede vergadering op 8 juni was eveneens grotendeels informatief en oriënterend en borduurde voort op hetgeen in de eerste vergadering was verteld. In de zomer van 1972 zijn er zowel vanuit Amsterdam als Haarlem stemmen opgegaan of het niet mogelijk was dat Amsterdam en Haarlem mee konden doen met de Avifauna. Dit temeer daar anders Amsterdam en Haarlem met hun agglomeraties tussen wal en schip zouden vallen; er is immers een avifauna van Noord-Holland benoorden het Noordzeekanaal. Op de derde vergadering-19 oktober-is toen besloten om zowel Amsterdam als Haarlem binnen het gebied van de Avifauna van Zuid-Holland te halen. Vanaf dit moment heette het projekt de Avifauna van West-Nederland (A.W.N.). Ook toen zijn de discussies over het hoe en wat met een ijf tempo behandeld. Op de volgende vergaderingen-21 dec. 1972, 26 jan. 1973, 8 en 20 febr. en 12 maart 1973-is gediskussieerd over talloze onderwerpen. Een greep hieruit: welk gebied?, indeling van het gebied, indeling en grootte van een telgebied, inventarisatie-methodiek, de op komst zijnde K.N.N.V.-inventarisatiehandleiding, de problemen rond het doornemen van literatuur en dagboeken, archief opbouw, aantrekken van inventarisatie-medewerkers, plaatsen van een oproep in de Levende Natuur, N.O.U. convocatie, Het Vogeljaar en Natura, tellen van niet-broedvogels (doortrekkers, wintergasten en zomergasten) en het rubriceren van de gevonden feiten, Atlas-projekt, subsidie-regeling, opgaan in een (nieuwe of bestaande) stichting? enz. enz. Momenteel staan de zaken er

als volgt voor: De A.W.N. moet zo mogelijk in 5 jaar (in 1977) klaar zijn. De recentelijk uitgegeven Avifauna van Midden Nederland wordt qua vormgeving als voorbeeld gesteld. Er wordt een archief opgebouwd van zowel de broedvogels, als de niet-broedvogels. Geheel West-Nederland moet één keer kwantitatief zijn geïnventariseerd en hierbij streven we naar een zo groot mogelijke nauwkeurigheid. Voorlopig starten we in 1973 met het inventariseren op broedvogels. De niet-broedvogel inventarisatie zoals trek e.d. is nog in het stadium van discussie (opnemen, verwerken en uitwerken).

Het waarom van deze Avifauna is duidelijk. Ten behoeve van een goed milieubeheer en een aan de eisen van deze tijd aangepast planologisch beleid is meer gedetailleerde informatie gewenst. Deze informatie is beschikbaar voor sommige relatief kleine gebieden, die reeds jarenlang werden geïnventariseerd. Dit betreft echter meestal bepaalde natuurgebieden, die slechts een zeer klein deel van de totaal oppervlakte van West-Nederland bestrijken. Daardoor kan ten aanzien van grote, eveneens belangrijke gebieden zoals het Groene Hart van Holland, die nog niet werden geïnventariseerd, geen sprake zijn van een goed beleid dat mede is gebaseerd op de kennis van de voor dat gebied belangrijke Avifauna.

Teneinde voldoende decentralisatie mogelijk te maken is West-Nederland in een aantal regio's (zie figuur 1.) verdeeld. In een zo'n regio wordt het geheel van werkzaamheden gecoördineerd door een regio-vertegenwoordiger. Alle regio-vertegenwoordigers tezamen vormen het bestuur van de Vogelwerkgroep West-Nederland.

Regio Haarlem (zie figuur 2)

Het gebied dat onder regio Haarlem valt is, evenals de andere regio's, verdeeld in een aantal telgebieden van ca. 300-1000 ha. groot. Om tot een begrenzing der telgebieden te komen is zoveel mogelijk uitgegaan van landschap-ecologische criteria, die uit het oogpunt van bescherming en van de relatie landschap-dichtheid per soort de belangrijkste zijn. Op deze manier ontstaan grote gebieden, die nog niet bruikbaar zijn als telgebied, want daartoe dient een verdere onderverdeling te worden aangebracht. Deze onderverdeling kan geschieden aan de hand van bijv. de volgende factoren: hoogte en wisseling der waterstand, grondgebruik, voedselrijkdom, meer of minder recreatie, begroeiing of bebouwing, aanwezigheid van water, wegen, spoorlijnen, gebouwen.

WEST - N E D E R L A N D

ingetekend: de globale indeling van de regio's

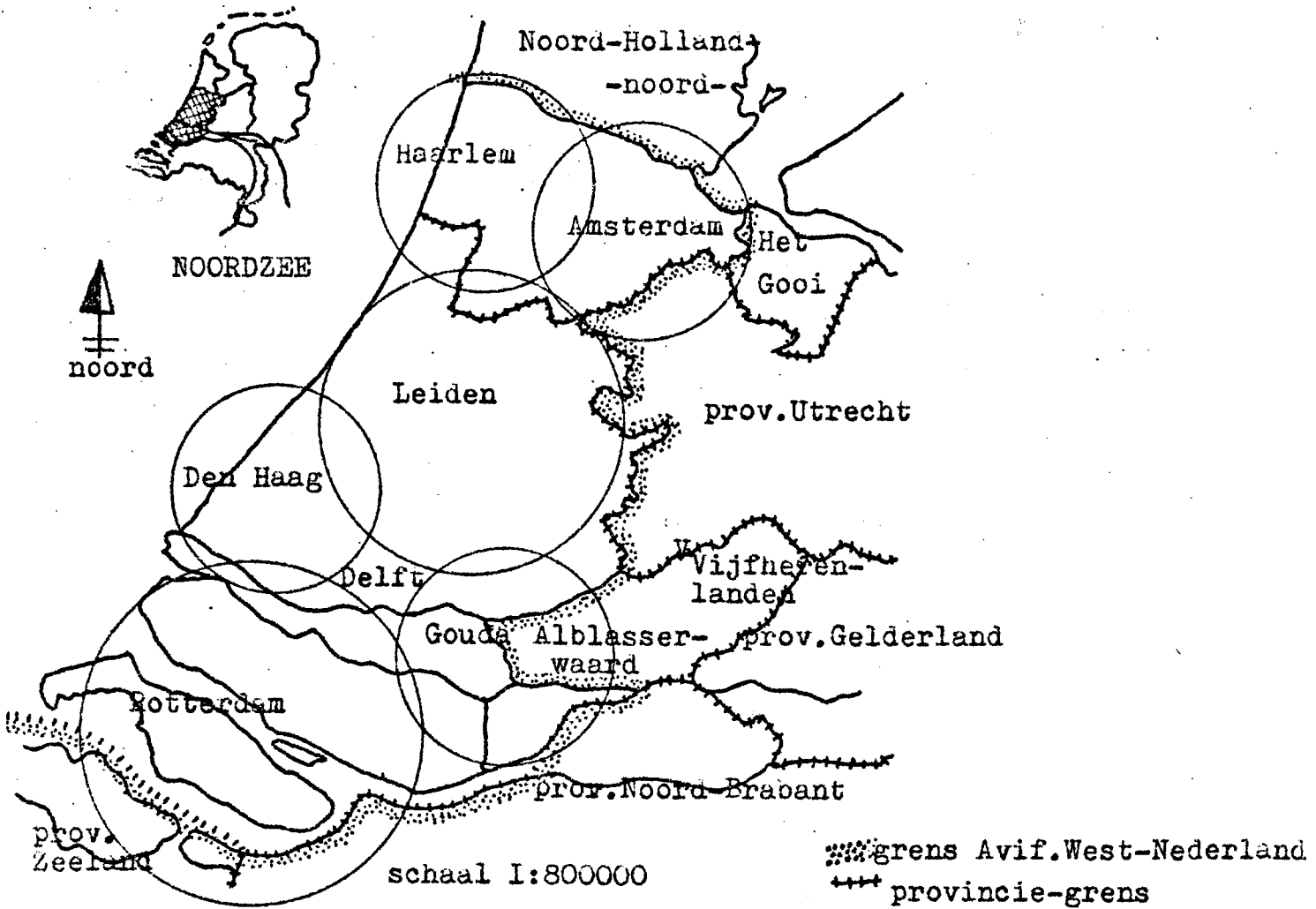

Fig. 1

ingetekend: coördinaten voor het ATLAS-PROJECT met nummering

--- grens regio
- - - spoorweg

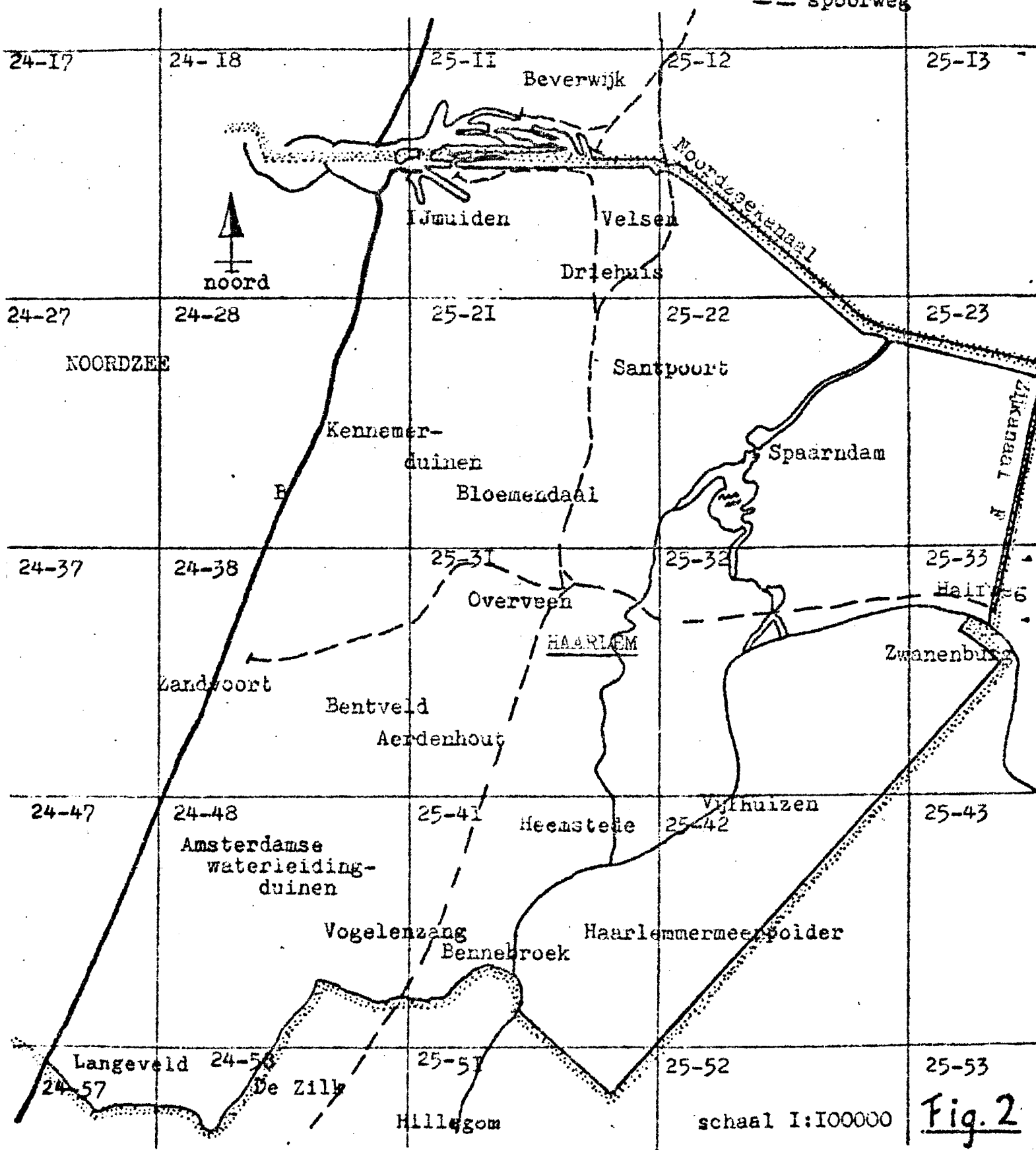

Fig. 2

Voor de indeling van de telgebieden zijn de volgende criteria opgesteld:

I	Uiterwaarden (verdeeld in 5 sub-groepen)				
II	Kultuurgebieden	"	"	8	" ")
III	Moerasgebieden	"	"	5	" ")
IV	Duingebieden en geestgronden	"	"	8	" ")
V	bossen en heiden	"	"	5	" ")
VI	Buitendijkse gebieden	"	"	7	" ")
VII	Bebouwde kcm	"	"	8	" ")
VIII	Overigen, niet in te delen onder de vorige gebieden bijkv. opspuitterreinen, schraallanden, parken.				

Met als voorbeeld de onderverdeling ⁱⁿ subgroepen van groep IV (duingebied en geestgronden) zal één en ander duidelijk worden.

1. Zeeduin (dwergvegetatie met open vlakten)
2. Infiltratieduin (vochtig duin zowel kaal als met struiken begroeid.
3. Middenduin (verspreide groepjes meidoorn, berk en ander duinstruweel; steeds minder dan 30% opgaand bos)
4. Binnenduin (hoge oorspronkelijke loofbossen met eikenhakhout en aan-geplante denbossen, plaatselijk uitgelooft kaal duin)
5. Oud loofbos op veen met waterpartijen
6. Zeer gevarieerd park-bos bebouwd met villa's
7. Weiland omsloten door loofbossen
8. Bollenland

Voor wat betreft de A.W.N. nog het volgende: wilt u meedoen, en dat is zeer noodzakelijk, geeft u dan op bij de regio-vertegenwoordigers. U kunt onmogelijk eigen dat deze naar u toekomt; daarvoor is zijn taak teveel omvattend en teveel tijdrovend. T.z.t. zal ook een beroep op u gedaan worden om uw dagboekgegevens ter beschikking te stellen en wordt gevraagd of u mee wilt werken aan de inventarisatie en kwantificering van de niet-broedvogels. Ook worden helpers gevraagd bij het doorsnuffelen van oude gegevens en de literatuur!

ATLAS-PROJECT

In principe staat dit project los van de A.W.N. maar omdat West-Nederland toch wordt geïnventariseerd doen we (V.W.G. West-Nederland) mee.

In februari 1973 is een stichting in het leven geroepen door voornamelijk N.O.U. leden om te komen tot een werksysteem onder één noemer. Deze stichting heet: Stichting Ornithologisch Veldonderzoek Nederland (S.O.V.O.N.) en is gevestigd in Amsterdam. Het doel is om alle gegevens

van vogelonderzoeken uit alle delen van het land bijeen te brengen. Maar al te vaak geraken goede plaatselijke onderzoeken in het vergeetboek en het gevolg is dan op zijn minst dubbel werk doordat de volgende plaatselijke onderzoeker hetzelfde onderzoek nog eens verricht.

In de statuten van het S.O.V.O.M. staat onder doel: 1e. Het op nationaal niveau organiseren en stimuleren van ornithologisch veldonderzoek voor wetenschappelijke doeleinden en ten dienste van vogel- en natuurbescherming en milieubeheer.

2e. De stichting tracht haar doel onder meer te verwezelijken door:

- a. het koördineren van het werk van organisatie's en personen
- b. het organiseren, stimuleren en koördineren van projekten zoals: 1 Een vogelatlas voor Nederland t.b.v. onder meer de Milieukartering, 2. landelijke inventarisatie van soorten, 3. het inventariseren van al dan niet permanente proefterreinen.

Om de Vogelatlas-cok wel Atlas-projekt genoemd-is het ons te doen.

Reeds enige jaren geleden is men in Groot-Brittanië gestart met een projekt dat inzicht moest geven in de verspreiding van de broedvogels in Gr. Brittanië . Men ging hier niet te werk aan de hand van bijv. de gemeentegrenzen (dit gebeurde in Nederland ook altijd) omdat deze niet altijd ongewijzigd blijven en dus een administratieve rompslomp met zich meebrengen. In plaats daarvan koos men grenslijnen van Koördinaten. Geheel Gr. Brittanië werd opgedeeld in kleine vierkantjes van een bepaalde grootte. In ieder vierkantje-blok of hok genaamd-werd met een kruis aangegeven of de betreffende vogel er broedvogel was nadat veldonderzoek dit had aangetoond. In eerste instantie is deze inventarisatie kwalitatief d.w.z. broedt de vogel er ja of nee en hoe zeker bent u van het broeden?(nestvondst, zingend ♂ o.i.d). Verder kon fakultatief een aantal genoemd worden en dan werkte men meestal met schattingstabellen.

Het ging-en gaat-goed in Gr. Brittanië zodat ook nu elders in Europa dit onderzoek ter navolging wordt geörganiseerd. In Nederland doet men ook mee en gaat men in principe in 1974 van start. De provincie Friesland daarentegen is voor een deel in 1972 al "ge-atlast" en daar gaan ze in 1973 en verdere jaren mee door.

Nu wij in West-Nederland toch inventariseren doen we gelijktijdig aan het Atlas-projekt mee. De praktische uitvoering van de inventarisatie gaat als volgt:

A. Blokindeling aan de hand van topografische kaarten (top.kaarten). Voor de praktische uitvoering van de inventarisatie van broedvogels gaan we uit van top.kaarten van Nederland schaal 1:50.000. Op deze kaarten is een 1 KM wijd koördinatennet afgebeeld door middel van dunne zwarte lijnen. Wij zullen de aanwezigheid van broedvogels vaststellen in blokken van 5x5 KM. (de botanici van Nederland werken sinds lang ook met deze blok-grootte, vergelijking van de resultaten is dan goed mogelijk. Deze 5x5 KM.blokken zijn ontstaan door samenvoeging van 25 op de top.kaarten afgebeelde vierkanten met zijden van 1 KM. Op de top.kaarten met schaal 1:50.000 zijn deze blokken 10x10 cm.groot. Ook de top.kaarten met een schaal van 1:25.000 zijn zeer bruikbaar en in het veld bijzonder geschikt.

B. De nummering van 5x5 blokken. (zie fig.3)

De uitgave van 1:50.000 kaartbladen gebeurt in sets van 2 die samen een West-en Oosblad vormen die hetzelfde nummer dragen (b.v. 25 West en 25 Oost) Op elk blad komen twintig 5x5km.blokken voor, die volgens een bepaald systeem worden genummerd. Elk 5x5km.blok heeft een nummer dat uit 2 getallen bestaat. b.v. 25-22, waarmee de ligging dus gekodeerd is.

C. De kodelijst en de broedvogellijst.

De waarnemer heeft tot taak vast te stellen of een bepaalde vogelsoort in zijn 5x5 km.blok als broedvogel voorkomt. Dit vaststellen kan op verschillende wijzen gebeuren. Daar het van belang is, in verband met de zekerheid van het broedgeval, hoe dit is vastgesteld, is hiervoor een kodering ingevoerd die op een kodelijst is weergegeven, en die correspondeert met de kolommen op de broedvogellijst.

Op de broedvogellijst zijn de namen van 194 vogels afgekort weergegeven. De meeste zijn regelmatige broedvogels hier te lande, terwijl sommige tot de voormalige en andere tot de mogelijke broedvogels gerekend moet worden.

Kodelijst (ook wel waarschijnlijkheidsschaal genoemd)

Kolom A = aanwezig

" B = mogelijke broedvogelsoorten

" C = waarschijnlijke "

" D = zekere "

" E = aantal broedparen in het blok

t.w. 1 = eksakt 1 broedpaar

2 = 2-10 broedparen

3 = 11-100 "

11	12	13	14	15	16	17	18
21	22	23	24	25	26	27	28
31	32	33	34	35	36	37	38
41	42	43	44	45	46	47	48
51	52	53	54	55	56	57	58

Westblad

Oostblad

Nummering van de 5x5km-blokken op de top.kaarten 1:50.000.

11	12	13	14	15	16	17	18
21 A	22	23 B	24	25 E	26	27 F	28
31	32	33	34	35	36	37	38
41	42	43	44	45	46	47	48
C		D		G		H	
51	52	53	54	55	56	57	58

Westblad

Oostblad

Nummering van de 5x5-km-blokken op de top.kaarten 1:25.000.

De hier als voorbeeld gebruikte indeling op de kaarten 1:50.000 en 1:25.000 bestrijkt eenzelfde oppervlakte. A + B + C + D van de kaarten 1:25.000 is hetzelfde gebied als het westblad van de kaart 1:50.000 ; idem voor E + F + G + H en het oostblad.

FIG. 3

4 = 101 - 1.000 broedparen

5 = 1.001-10.000 "

6 = meer dan 10.000 "

Van elke kolom is in een aantal punten een soort van definitie gegeven waarmee men kan bepalen in welke kolom de vogel thuishoort.

Opmerking : De topkaarten zijn te verkrijgen bij de Topdienst in Delft, Westvest 9, postgiro. 103010. Deze dienst geeft ook een catalogus uit waarvan de prijs momenteel f 2.30 bedraagt. Kaarten van de regio Haarlem zijn: schaal 1:25.000: 24 T en H, 25 A, B, C, en D; en op schaal 1:50.000: 24 alleen Oostblad (westblad is geheel zee) en 25 Westblad.

Schema met duidelijke uitleg op principiële basis:

	A.W.N.	ATLAS-PROJEKT
welk gebied?	prov. Zuid-Holland (ekskl. de Alblasserwaard en Vijfherenlanden) prov. Nrd. Holl. bezuiden Noordzeekanaal (ekskl. het Gooi)	geheel Nederland (feitelijk Europa)
wat wordt onderzocht?	broedvogels en niet-broedvogels.	broedvogels
hoe wordt onderzocht?	<u>kwantitatief</u> in telgebieden van ca. 500 ha. d.m.v. nauwgezette inventarisatie; verder trekonderzoek, literatuuronderzoek e.d.	<u>kwalitatief</u> inventariseren per 5x5 km. (=2500 ha.) blok op broedvogels.
welke periode? bestuur/koördinator?	1973 - 1977 bestuur A.W.N. samengesteld uit regio-vertegenwoordigers	1973/1974 - 19..? bestuur S.O.V.O.N.

Zijn er nu nog mensen die iets niet begrijpen dan is er nog de regio-vertegenwoordiger die één en ander duidelijk kan maken. Wanneer u alleen wilt "Atlassen" - en dat is mogelijk - dan moet u zich ook vervoegen bij de regio-vertegenwoordiger. Alleen is meewerken met de A.W.N. zinvoller want dan worden twee vliegen in één klap gevangen. Iedereen die daadwerkelijk ergens aan mee doet wordt op de hoogte gehouden van de stand van zaken en krijgt meldingen van de reeds geboekte resultaten. Wanneer een telgebied wordt geteld krijgt de teller - met zijn helper(s) - een uitgebreide informatie-map met kaarten, richtlijnen, kode-lijsten, inventarisatiehandleiding, nauw-

keurige uitleg e.d. Verder wordt er gezorgd voor een goed "feed back" d.w.z. verslaggeving van voorgaande en ev.reeds afgesloten onderzoeken. Voorlopig zult u de A.W.N. evenals het Atlas-project niet missen op de programma's van de vergaderingen. Verder zullen we trachten alles zoveel mogelijk via de Fitis te laten lopen opdat iedereen op de hoogte zal blijven. Er heeft in één van de voorlaatste Fitissen (jrg.8 no.6 dec.'72) trouwens al een gedegen verslag gestaan.

N.B.

De regio-vertegenwoordiging in Haarlem wordt verzorgd door T.M.van Spanje en A.J.van Dijk. Omdat T.M.van Spanje per half april voor 4 maanden een reis maakt en A.J.van Dijk in april-mei-juni elders een onderzoek doet zou er geen regio-vertegenwoordiger zijn in deze periode. We hebben daarom voor een vervanger gezorgd.

half april/mei/juni: E.J.van IJzendoorn, Schaepmanlaan 23, Bloemendaal post Santpoort. tel. 376908

juli en augustus: A.J.van Dijk, Zandvoortselaan 190, Heemstede tel.241950

vanaf 1 september: T.M.van Spanje, Wilhelminapark 38 Haarlem tel.311161
(voorlopig kontaktadres).

T.M.van Spanje

A.J.van Dijk.